

INTERNATIONALE BESTSELLER

ANNE JACOBS

DE SCHEEPSDOCHTER

*Een onzekere toekomst.
Een moedige jonge vrouw.
Een onmogelijke liefde.*

XANDER

ROMAN

Johanna

Oktober 1860

ZE SPRINGT OP VAN HAAR zitplaats om beter uit het treinraampje te kunnen kijken. Aanvankelijk ziet ze slechts een flauwe grijze streep aan de horizon, waar de kerktorens puntig uit omhoogsteken. Maar al snel laat de herfstzon de kleuren oplichten: donkerrode baksteen, witte muren en het glinsterende blauw van de Mottlau, die om het eiland waar de magazijnen zich bevinden heen loopt. O, en de Marienkerk met de dikke vierkante toren zonder spits en vlak daarnaast het sierlijke, slank oprijzende torentje van het gemeentehuis.

‘Kom, ga weer zitten, juffrouw Berend. Zo mooi is het oude Danzig nou ook weer niet dat u de hele tijd bij het raam moet staan.’

Lachend draait ze zich om naar haar medereiziger, met wie ze al sinds de overstap in Dirschau in een levendig gesprek is verwikkeld. Een zwaargebouwde oudere man met een vriendelijk gezicht die zich als Berthold Forster, eigenaar van een kleine scheepswerf, heeft voorgesteld.

‘Danzig is de mooiste stad van de wereld, meneer Forster,’ roept ze uit. ‘Ik kan er niet genoeg van krijgen om al die lieflijke oude huizen, het gewemel van masten en zeilen op de Mottlau en de groene tuinen en bosjes rondom de stad te zien.’

De trein schokt en ze houdt zich gauw vast. De locomotief laat

een schril geluid horen, grijze rookwolken drijven langs het raam. Vast weer een voertuig dat kalmpjes en zonder rekening te houden met de naderende trein over het spoor hobbelt.

‘De mooiste stad van de wereld,’ zegt meneer Forster en hij schudt twijfelend zijn hoofd. ‘Het verbaast me dat u dat zegt, jufvrouw Berend, terwijl u toch zo veel beroemde plaatsen en landen hebt gezien.’

Ze heeft hem verteld dat ze door heel Europa gereisd heeft. En dat is ook de waarheid. De verdere omstandigheden tijdens die reizen heeft ze enigszins aangepast. Ze was zogenaamd met een goede vriendin en haar ouders op studiereis. Haar begeleiders zijn verder gereisd naar Königsberg, maar omdat zij in Danzig woont, moest ze in Dirschau overstappen en het laatste stuk in haar eentje afleggen. Dat heeft hij zonder verdere vragen te stellen van haar aangenomen en omdat het ongebruikelijk is dat een jong meisje helemaal alleen onderweg is, heeft hij een beetje de vaderrol op zich genomen. Ze vindt het vervelend hem voor te liegen, want hij is een aardige, openhartige man die ze meteen vertrouwde. Maar juist daarom kan ze hem in geen geval de waarheid vertellen.

‘Ach, het komt zeker doordat ik na zo’n lange tijd eindelijk weer naar huis terugkeer,’ zegt ze glimlachend.

‘Dat begrijp ik,’ zegt hij en hij knikt naar haar. ‘Je eigen vaderland is toch altijd het mooist, nietwaar? Zoals het spreekwoord luidt, oost west, thuis best.’

‘Precies,’ antwoordt ze en ze gaat weer op haar plaats zitten. Thuiskomen. In het oude patriciërshuis aan de Lange Straat, dat ze een half jaar geleden in het grauwe ochtendlicht stiekem had verlaten. Ze was weggeslopen. Zonder erover na te denken. Ze was gewoon weggegaan, tegen de wil van haar familie in. Ze had weliswaar een brief voor papa achtergelaten waarin ze alles heeft uitgelegd. Maar toch...

Opeens is haar opwinding verdwenen en krijgen de twijfels weer de overhand. Hoe zullen ze haar thuis ontvangen? Ze zal zeker het

een en ander te horen krijgen. Papa is streng, hij zal boos op haar zijn, zijn stem verheffen, straffen uitdelen. Maar uiteindelijk, als zijn woede vervlogen is, zal hij haar in zijn armen sluiten. Want zij is zijn lievelingskind. Zijn kleine meisje. Zijn Johanna. Hanneke.

De locomotief laat opnieuw een schrill gefluit horen en mindert vaart om het station van Danzig binnen te rijden. Hij schudt en schokt zodat ze bijna tegen haar medereizigers aan geslingerd wordt. Voor in de coupé gilt een dame.

‘Mijn hoed! Mijn kapsel!’

‘Wind je nou maar niet op, lieveling. Hier is je hoed, nog helemaal gaaf,’ antwoordt een mannenstem.

‘Helemaal gaaf? Hij is helemaal uit model. Het is ook het werk van de duivel, die trein,’ kreunt de dame en ze trekt aan de ingedeukte hoed. ‘Alleen al die snelheid. Als je uit het raam kijkt, word je er duizelig van. En dan de stank van die vieze rook. Dat is vast niet goed voor de longen.’

‘Het resultaat is wel dat we meer dan zestig kilometer per uur afleggen, mijn engel. Dat zie ik een postkoets nog niet doen.’

Johanna luistert verstrooid en ze pakt het hengsel van haar tas vast. Die mensen komen vast uit Berlijn. Waarschijnlijk is hij een Pruisisch ambtenaar die aan een nieuwe baan in Danzig begint. De stad staat helaas onder Pruisisch gezag en herbergt veel Pruisische ambtenaren, officieren en soldaten. Papa heeft er vaak over gescholden. ‘Waar zijn de Danzigers?’ zei hij. ‘We zien alleen nog maar vreemdelingen in de straten.’

Wanneer de trein het station van Danzig binnenrijdt en het oorverdovende geknars van de remmen alle andere geluiden overstemt, krijgt ze opeens heftige hartkloppingen. Daar op het perron heeft ze gestaan en op Andrzej gewacht in het eerste ochtendlicht. Ze verging van angst dat hij niet zou komen opdagen, dat hij tegen haar gelogen had en haar nu uitlachte. Pas een paar minuten voor de trein zou vertrekken verscheen hij in een grijs geruite jas en met een grijze hoed op, gevolgd door twee bedienden van zijn hotel die

zijn koffers droegen. Buiten adem van geluk was ze naar hem toe gehold, maar hij nam haar maar heel even in zijn armen om zich vervolgens met het inladen van zijn koffers bezig te houden. Daar zat immers zijn muziek in. En ook de draagbare piano, die toetsen zoals een echte piano heeft, maar geen geluid maakt. Waarom heeft ze zich toen niet gerealiseerd wat voor man hij is? Ach, ze is zo dom geweest.

Ze wacht totdat de andere reizigers zijn uitgestapt. Het zijn er niet veel, omdat de trein slechts twee personenwagens heeft, de rest zijn goederenwagens. Op het perron staan de kooplieden en hun medewerkers al klaar met kruiwagens om de goederen in te vervoeren, aan de overkant wachten hun wagens.

Als ze haar wijde rok aan de voorkant bij elkaar pakt om gemakkelijker uit te kunnen stappen, steekt de vriendelijke meneer Forster zijn hand uit. ‘Zal ik een stuk met u meelopen, juffrouw Berend?’ biedt hij aan. ‘Ik woon in de Paradijsstraat bij de Jakobspoort, dus we moeten dezelfde kant op.’

Ze wijst zijn voorstel vriendelijk van de hand. Het laatste stuk naar huis wil ze alleen afleggen. Het valt haar moeilijk en ze moet erover nadenken wat ze gaat zeggen. Dat heeft ze tijdens de lange reis al ontelbare keren doorgenomen, maar nu, nu ze de overbekende huizen en straten weer ziet en ze de geur van de stad inademt, kan ze zich ineens geen enkele van de mooi geformuleerde zinnen meer herinneren. Ze neemt haastig afscheid en wacht tot Forster weggegaan is. Dan loopt ze voorbij de nieuwe wapenopslagplaats en volgt het pad langs de rivier om hem niet nog een keer tegen te komen. Er zijn veel mensen op straat. Ze komt vissers, zeelui, arbeiders en dienstmeisjes tegen. Voor de huizen hebben eenvoudige handelaars hun kramen neergezet en bieden allerlei spullen en levensmiddelen aan. Daartussen hurken bedelaars en kreupele en ze steken hun gehavende handen uit naar de voorbijgangers. Johanna schenkt geen aandacht aan ze.

‘Daar ben ik weer, papa,’ mompelt ze in zichzelf. ‘Ik ben heel dom

geweest, maar jij zegt toch altijd: van ervaring leert men? Ik heb veel geleerd en ik zweer bij alles wat me lief is dat ik van nu af aan...'

Nee, denkt ze en ze blijft staan. Het is beter als ik me stilhoud en hem laat praten. Zweren kan ik altijd nog. Ze kijkt naar de rivier, die niet meer blauw in het zonlicht sprankelt, maar vies en langzaam voorbijstroomt. Er liggen kleine zeil- en vissersbootjes aan de kade. De grote handelsschepen mijden Danzig, omdat de Mottlau steeds verder verzandt, wat voor de scheepvaart en de handel een slechte zaak is. Ze pakt het hengsel van haar tas steviger vast en loopt vastberaden verder. Als ze het nou maar achter de rug had.

Ach, het is goed dat mama dit niet meer meemaakt, ze zou zich de ogen uit haar hoofd gehuild hebben. En de rest van de familie? Haar oudere broer, Theodor, zal wel voor eeuwig boos op haar blijven. Hij is een bekrompen, kleingeestige man met wie ze nooit heeft kunnen opschieten. Maar Ernst, haar lievelingsbroer die altijd aan haar kant staat, zal haar vergeven en steunen.

Op de Buttermarkt gaat ze de oude stad in en merkt meteen dat ze wordt aangestaard. Is dat niet Friederike Blott, met wie ze vroeger naar school ging? Johanna glimlacht naar haar, maar de jonge blonde vrouw kijkt gauw een andere kant op en loopt verder. Was ze het toch niet? Of wilde ze haar niet kennen? Johanna zet zich met boosheid over het nare gevoel heen. Wat verbeeldt dat mens zich wel? Tenslotte is ze nog altijd een Berend, niet zomaar iemand. Ook al heeft ze iets stoms gedaan, ze behoort nog steeds tot een van de voornaamste families van Danzig. Men hoort respect voor haar te hebben.

Daar is de Lange Markt met het eerbiedwaardige gemeentehuis, de Artushof en de hoge vijf verdiepingen tellende patriciërshuizen die herinneren aan de rijkdom van de stad in de Hanzetijd. Alles ziet eruit zoals het altijd geweest is, alleen de lindes die de brede straat sieren vertonen al een paar gele bladeren. Nog een paar passen de Lange Straat in, langs de bordessen, die eenvoudige uitbouwen aan de huizen waar je 's avonds zo aangenaam kunt zitten en de

voorbijgangers groeten. En dan is ze op de plaats van bestemming.

Het huis van de Berends is van de straat af gezien niet breder dan andere gebouwen. Aan beide kanten van de voordeur bevindt zich een raam. Wel is het van boven tot onder met figuurtjes en medaillons van wit stucwerk versierd. Vijf treden voeren omhoog naar het bordes, dat met een kunstig gesmeed hek is omgeven.

Ze haalt nog een keer diep adem om het bonzen van haar hart te temperen, dat nu als een razende tekeergaat. Moedig zijn, zegt ze tegen zichzelf. Over twee of drie dagen is het achter de rug en ziet de wereld er weer heel anders uit.

De zware messing deurklopper laat een dof dreunend geluid horen, dat haar nu extra hard in de oren klinkt.

Danuta opent de deur op een kiertje en kijkt erdoorheen. Johanna ziet de verbazing in de ogen van het Poolse dienstmeisje en haar mond die van pure verbluftheid half openhangt. Dan hoort ze de zachte uitroep. 'Jezus, Maria!'

'Stel je niet zo aan, Danuta,' zegt ze. 'Doe open. Ik ben weer thuis.'

Danuta trekt de zware huisdeur verder open en stapt naar achteren. Ze kijkt geschrokken, maar haar gezicht vertoont ook een spootje medelijden. Danuta is een lief jong meisje en ze leeft mee met het wel en wee van het gezin Berend als was het haar eigen familie.

'O, juffrouw,' zegt ze. 'Ik ben helemaal in de war. Het is zo plotseling. Geef me uw tas... U ziet er moe uit. Ik zal tegen mevrouw Döppel zeggen dat ze iets te eten voor u moet brengen...'

Mevrouw Döppel is de huishoudster die na de dood van haar moeder in dienst is gekomen. Johanna mag haar niet erg omdat de kleine, taaie vrouw zo vreselijk bazig is. Die is er dus nog steeds.

'Dat hoeft niet, Danuta. Hier, neem mijn sjaal. Maar wees er voorzichtig mee, ik heb hem in Parijs gekocht. Zet de tas in mijn kamer, ik pak hem zelf uit. Is papa in zijn kantoor? Je hoeft me niet aan te kondigen, ik ga zo naar binnen.'

Maar in plaats van met sjaal en tas de trap op te gaan die naar de privévertrekken van de familie leidt blijft Danuta aarzelend onder-

aan de trap staan. De hal van het oude huis is hoog en indrukwekkend, met een zwart-wit geblokte marmeren vloer. Hoog aan de muur kijkt een olieverfschilderij in een kunstig besneden houten lijst op de bezoekers neer. En daar is de grote oude kast die een van haar voorouders ooit ontworpen heeft en die haar zo vertrouwd is. Als klein meisje kroop ze eronder om zich voor haar kinderjuffrouw te verstoppen. De kantoren bevinden zich op de begane grond. Daar achter die dikke houten deur zit papa achter zijn grote zware bureau en hij heeft er geen vermoeden van dat zijn Hanneke hem zo meteen in de armen zal vliegen.

‘Uw broer Theodor is in het kantoor, juffrouw,’ zegt Danuta zacht. ‘En ik denk echt dat het beter is als ik u eerst aankondig.’

‘Theodor?’ zegt ze met tegenzin. ‘Nee, je hoeft me niet bij hem aan te kondigen. Is papa ergens naartoe? Dan ga ik naar boven, naar Ernst.’

Danuta bijt op haar lip. De terugkeer van de verloren dochter lijkt haar helemaal van slag te brengen.

‘Uw broer Ernst is niet hier, juffrouw. Hij is in Königsberg om te studeren.’

Dat is goed nieuws. Dan heeft papa eindelijk toegegeven en haar broer Ernst toegestaan om een studie te volgen. Toch is het jammer dat hij er niet is. Juist nu had ze hem graag gezien.

Danuta heeft intussen zelfstandig een besluit genomen. Ze draait zich om, opent de deur die naar de kantoren leidt en verdwijnt in de lange, schemerige gang waar meerdere deuren op uitkomen.

‘Waar ga je heen, Danuta?’ roept Johanna haar geïrriteerd na.

Ze krijgt geen antwoord. Chagrijnig gaat ze de trap op naar de familievertrekken en kijkt besluiteloos door het raam naar de binenplaats beneden, waar duizendknoop en wilde wingerd omhoog klimmen. Misschien is papa in het huis hiernaast waar de goederen worden opgeslagen en dat doorloopt tot aan de Jopenstraat. Ja, vast. Danuta is naar hem toe gegaan om hem het goede nieuws te vertellen.

Beneden waar de kantoren zijn wordt een deur dichtgeslagen. Direct daarop hoort ze de stem van haar broer Theodor, die hard en snijdend door het huis galmt.

‘Johanna?’

Er is niets aan te doen, ze moet naar beneden, het zou kinderachtig zijn zich voor hem te verstoppen. Laat hem lekker boos zijn, hij heeft niets over haar te zeggen. Papa komt er zo aan, Danuta haalt hem op.

Theodor is in het zwart gekleed, wat zijn gezicht er nog bleker doet uitzien. Zijn grote neus steekt naar voren en zijn ogen worden overschaduwed door borstelige donkerblonde wenkbrauwen. Hij blijft staan en kijkt haar zonder iets te zeggen aan. Zijn gezicht ver-raadt niets. Johanna kent dat van haar oudere broer, met Theodor weet je nooit waar je aan toe bent.

‘Hallo,’ zegt Johanna zo ongedwongen mogelijk. ‘Daar ben ik weer.’

‘Dat zie ik, kom in het kantoor.’

‘Ik wacht liever op papa.’

Hij staart haar aan. Nu is er toch iets van emotie zichtbaar, ze ziet hoe zijn kin beweegt. Hij klemt zijn kaken op elkaar, haar nijldige broer.

‘Naar het kantoor, Johanna,’ beveelt hij. ‘Ik heb je iets te zeggen.’

Hij wacht niet op haar, maar loopt weg en verdwijnt achter de eikenhouten deur. Met tegenzin besluit ze hem te volgen. Bah, wat irritant. Nu krijgt ze om te beginnen een preek van Theodor. Ze heeft zich haar thuiskomst heel anders voorgesteld.

Het kantoor is groot en kijkt uit op de binnenplaats. Tegen de hoge, in vele ruitjes verdeelde ramen klimmen groene ranken omhoog. Toch maakt de ruimte een sombere indruk, wat veroorzaakt wordt door de donkere eikenhouten wandpanelen en de zware met houtsnijwerk versierde meubels.

Theodor heeft aan het bureau van haar vader gewerkt. Er liggen meerdere opengeslagen kasboeken op, waarin hij notities heeft ge-

maakt. Waar haalt hij het recht vandaan? Heeft papa hem toestemming gegeven om zijn bureau te gebruiken?

‘Als je soms van plan bent me verwijten te maken,’ zegt ze brutaal. ‘Ik leg alleen aan papa verantwoording af.’

‘Dat zal niet mogelijk zijn,’ zegt hij ijszig kalm. ‘Onze vader is drie maanden geleden overleden.’

Johanna is niet in staat de betekenis van zijn woorden te bevatten. Het gewicht van dit nieuws komt hard aan. Overleden? Papa? Dat kan toch helemaal niet! Vaders sterven niet zomaar. Die blijven altijd in leven. Papa kan niet dood zijn.

‘De verdere omstandigheden van zijn overlijden zal Luise je vertellen,’ gaat Theodor verder. ‘We hebben onze vader in het gezelschap van alle mensen die hem na stonden op de Hagelsberg in het familiegraf van de Berends bijgezet. Sindsdien leid ik het bedrijf.’

Haar hoofd is gevuld met watten, ze moet zich aan een van de overvolle dossierkasten vasthouden. Het is waar. Ze heeft haar vader verloren. Haar strenge, goeie, liefdevolle vader aan wie ze de afgelopen maanden zo vaak en vol heimwee gedacht heeft. Vertwijfelde wroeging welt in haar op. Ze was niet bij hem toen hij voor altijd zijn ogen sloot. Hij zal nooit weten dat ze teruggekomen is. Ze zal hem nooit om vergeving kunnen vragen en hij zal haar nooit meer in zijn armen nemen.

Haar broer observeert de uitwerking van zijn woorden met kille voldoening. Hij loopt naar een open raam, doet het dicht en blijft daar staan met zijn armen over elkaar.

‘Onze vader stierf aan een hartkwaal waar hij al een tijdje last van had. Jouw ondoordachte vlucht, die voor de familie van een niet te bevatten wreedheid was, heeft zijn ziekte verergert. Je kunt ook zeggen dat dat hem het laatste duwtje heeft gegeven en zijn vroegtijdige dood heeft veroorzaakt.’

De laatste zin spreekt hij uit met stemverheffing, om zich vervolgens om te draaien en op de bureaustoel te gaan zitten. Papa’s stoel, die nu van hem is. Johanna is zo geschokt dat ze niets kan terugzeg-

gen. Het is haar schuld! Papa is gestorven van verdriet omdat zij weggelopen is.

‘Nadat je de familie voor de hele stad voor gek hebt gezet, ben je nu dus teruggekomen om in huize Berend een schuilplaats te zoeken,’ gaat Theodor onaangedaan verder. ‘Nou ja, er zit niets anders op dan je onderdak te verschaffen.’

Plotseling dringt het tot haar door dat ze volledig aan hem overgeleverd is. Papa is er niet meer en Theodor heeft als oudste zoon zijn plaats ingenomen. Ze is op haar tweeëntwintigste nog niet meerderjarig, haar broer is haar wettelijke voogd en ze heeft zich naar hem te schikken.

‘Ik zal je zeker niet lang tot last zijn,’ zegt ze uitdagend. ‘Vroeg of laat zal ik trouwen, dan ben je van me af.’

Hij reageert niet op haar opmerking, maar om zijn mond is een spottend trekje verschenen. Denkt hij soms dat ze geen echtgenoot kan vinden? Ze is knap, en buiten dat een Berend. Er waren al een paar aanzoeken door bevriende families gedaan, die papa echter allemaal afgewezen had. De man die met zijn Hanneke mocht trouwen moest heel speciaal zijn. Ook omdat ze een aanzienlijke bruidsschat zou meebrengen.

‘Dan nu het zakelijke gedeelte,’ zegt Theodor streng. ‘Je was zo onbeschaamd om bij je nachtelijke vlucht vijftig taler uit de geldkist te ontvreemden.’

Dat is helaas waar. Ze wilde niet totaal van Andrzej afhankelijk zijn en een beetje geld in haar portemonnee had haar verstandig geleken.

‘Dat geld heb ik geleend en zal ik terugbetalen,’ zegt ze snel. ‘Dat staat ook op het briefje dat ik in de geldkist heb achtergelaten.’

Hij pakt een opgevouwen blaadje papier, vouwt het open en leest de paar haastig opgeschreven zinnen. ‘Inderdaad. De rente die je me eigenlijk schuldig bent zal ik laten zitten. Wanneer denk je het geld terug te betalen?’

Ze heeft nog krap tien taler over. Andrzej is gul geweest, hij heeft

alles betaald, haar cadeautjes gegeven en haar ook het geld voor de terugreis toegestopt. Hij kan het zich veroorloven, want hij ontvangt grote bedragen voor zijn optredens.

‘In de komende weken,’ beweert ze stoutmoedig.

Haar broer neemt haar serieus en hij maakt een aantekening in het kasboek. Wat is hij toch vrekkelig. Papa was ook heel precies als het om zaken ging, maar binnen het gezin was hij royaal.

‘Je gaat nu naar je kamer,’ zegt Theodor en hij slaat het kasboek dicht. ‘Danuta zal je daar de maaltijden brengen. De komende weken blijf je binnenshuis en je doet wat ik zeg.’

‘Ik wil naar het kerkhof om papa’s graf te bezoeken,’ zegt ze bedrukt. ‘Dat kun je me niet verbieden.’

‘Later, als het zo uitkomt.’

Met die woorden richt hij zich weer op zijn werk en negeert haar verder. Besluiteloos blijft ze staan en kijkt toe hoe hij boeken opent en weer dichtslaat, aantekeningen maakt, documenten raadpleegt en daarbij papa’s kroontjespen en zijn barnstenen inktpot gebruikt. Ze is te terneergeslagen om ruzie met hem te maken. Zwijgend loopt ze naar de deur en verlaat het kantoor. Ze gaat de trap op zonder echt te weten wat ze nu moet doen. Waarom komt het huis waar ze zo’n heimwee naar heeft gehad nu zo somber op haar over? Het zijn zeker de donkere wandpanelen die al het licht opslokken. De zware gordijnen voor de kleine ramen. Het kraken van de oude vloerdelen onder haar voeten.

In de hal op de eerste verdieping blijft ze staan, ze hoort Danuta’s stem in de woonkamer. Blijkbaar vertelt ze Luise het grote nieuws dat Johanna teruggekomen is. Johanna herinnert zich dat Luise zwanger was toen ze wegging uit Danzig. Het kind zou nu geboren moeten zijn. Ze besluit zachtjes op de deur te kloppen en Luise gedag te zeggen. Waarschijnlijk is ze nog verzwakt door de bevalling. Ze is niet een van de sterksten en moest daarom in het begin van de zwangerschap vaak in bed blijven.

‘Binnen.’

Zoals verwacht klinkt Luises stem zwak, bijna als gefluister. Danuta doet de deur open en blijft staan met de deurknop in haar hand.

Luise ligt op de bank met een kussen in haar rug en een deken over zich heen. Alleen haar bleke gezicht, dat door de kanten witte muts nog grauwer lijkt, de smalle schouders en de blauwige handen zijn zichtbaar. Haar grote lichtblauwe ogen zijn bijna angstig op Johanna gericht.

‘Ik wens je een goedendag, Luise,’ zegt Johanna schuchter. ‘Ik hoop dat het goed met je gaat. Was het een zware bevalling?’

Luise doet even haar ogen dicht en Johanna realiseert zich dat ze iets verkeerd heeft gezegd. O jee, Luise heeft in de afgelopen jaren twee miskramen gehad. Het is deze keer zeker weer misgegaan.

‘Ik knap langzaam op,’ zegt Luise. ‘Hoe komt het dat je zo onverwachts naar Danzig bent teruggekeerd?’

‘Ik... ik heb ingezien dat het een grote stommititeit was,’ zegt Johanna kort en bondig.

‘Een stommititeit... zozo...’ fluistert Luise met een zweempje spot in haar stem. ‘Wel, ik voel me niet lekker, dus laat me alsjeblieft alleen.’

‘Natuurlijk... Beterschap.’

Op weg naar de tweede verdieping, waar haar kamer zich bevindt, wordt Johanna geplaagd door tegenstrijdige gevoelens. Dus Luise heeft weer een miskraam gehad. Dat is erg en ze heeft het blijkbaar heel slecht verwerkt, vooral omdat Theodor op een stamhouder hoopt. Maar daarom hoeft ze toch niet zo onvriendelijk te zijn en haar meteen weg te sturen? Tenslotte is het niet haar schuld dat haar schoonzus niet in staat is kinderen op de wereld te zetten.

Ze treft haar kamer afgesloten aan, de sleutel steekt in het slot en knarst wanneer ze hem beweegt. Het kost moeite hem om te draaien. Een mufte lucht komt haar uit de kleine kamer tegemoet. Geen wonder, de kamer is waarschijnlijk een half jaar niet gelucht. Ze loopt snel naar het raam, doet de gordijnen opzij en opent het

raam. Dat lukt pas na een paar pogingen, want bij de vensterbank is water naar binnen gedrongen, waardoor het hout is uitgezet. De frisse lucht inademend leunt ze naar buiten en kijkt naar de binnenplaats beneden, waar de mussen vrolijk in de wilde wingerd rondhuppen en vechten om de kleine zwarte bessen. Ze zijn de enigen die geluid maken, in het buurhuis waar de goederen worden opgeslagen lijkt geen bedrijvigheid te zijn.

Er wordt op de deur geklopt. Danuta komt haar sjaal en haar tas brengen, gaat dan weer naar buiten en keert terug met een dienblad. Daarop staan een beker koffie en een bord met brood, boter en twee stukken metworst.

‘Alstublieft,’ zegt ze en ze maakt een kleine kniebuiging. ‘Ik breng zo meteen water om u te wassen.’

Het oude hemelbed is fris opgemaakt, maar op alle oppervlakken en de kast ligt een dikke laag stof en in de gordijnen van het bed zitten spinnenwebben. Johanna gaat op een stoel zitten, ze voelt hoe de pijn in haar binnenste groeit en dreigt haar te verzwelgen. Papa leeft niet meer. Niemand zal haar in zijn armen nemen en haar troosten. Het ouderlijk huis is zijn ziel kwijt. Papa, haar geliefde papa, ligt op de Hagelsberg in de koude aarde begraven.